

KONFERENCJA Z OKAZJI PREZENTACJI PIERWSZEGO WOLUMINU DOKUMENTÓW Z NUNCJATURY ACHILLE RATTIEGO W POLSCE (1918–1921)

W dniu 4 marca 1996 r. odbyła się w Rzymie pod patronatem Ambasady Polskiej przy Stolicy Apostolskiej i Instytutu Kultury konferencja międzynarodowa poświęcona prezentacji pierwszego woluminu dokumentów pochodzących z nuncjatury Achille Rattiego w Polsce, opublikowanego rok wcześniej przez Polski Instytut Historyczny. Wśród zaproszonych gości, którzy swoją obecnością zaszczylicili obrady znaleźli się kard. Luigi Poggi – przełożony Biblioteki Watykańskiej, kard. Paul Paupard – kierujący Papieską Radą do Spraw Kultury, abp Józef Kowalczyk – Nuncjusz Apostolski w Polsce oraz liczne grono naukowców.

Konferencję otworzył Ambasador Rzeczypospolitej Polskiej przy Watykanie Stefan Frankiewicz pozdrawiając wszystkich zebranych i przypominając postać Achillesa Rattiego, który dzięki swej działalności w Polsce wpisał się na trwałe w historię polskiego katolicyzmu. Z kolei kard. Luigi Poggi z racji pełnionych funkcji skierował do przybyłych słowo wstępne, podkreślając znaczenie misji Rattiego w niepodległej Polsce oraz zwrócił uwagę na charakter stosunków między Stolicą Apostolską a rządem komunistycznym przed rokiem 1989.

Prowadzący obrady prof. Gabriele De Rosa dyrektor Instytutu Luigi Sturzo, występując z referatem wprowadzającym pt. *Achille Ratti e la Polonia*, wspominał o niezwykle bogatej treści opublikowanych dokumentów ukazujących niejednokrotnie w nowym świetle aktywność Rattiego w Polsce i jego osobiste zasługi, jako wizytatora apostolskiego, w dziele formowania organizacji kościelnej na ziemiach polskich w okresie od 26 kwietnia 1918 do 31 lipca 1921 r.

Trzy pierwsze wykłady dotyczyły historii badań nad Nuncjaturą Apostolską w Polsce oraz programu wydawniczego publikowanych źródeł. W pierwszym z nich – *La Nunziatura Apostolica in Polonia: storia e ricerche* bp Jan Kopiec zapoznał zebranych z historią

powstania i funkcjonowania stałej reprezentacji Stolicy Świętej w Polsce od połowy XVI w. oraz omówił wynikające z jej istnienia bogate zbiory źródłowe znajdujące się w archiwach papieskich. Prelegent zwrócił uwagę na uprzywilejowaną sytuację, w jakiej znalazła się Nuncjatura Polska posiadająca niemal w całości uporządkowaną dokumentację swej działalności; zreferował też program publikacji źródeł zainicjowany w ostatnich latach przez ks. prof. Damiana Wojtykę z ramienia Polskiego Instytutu Historycznego i Fundacji Lanckorońskich z Brzezia. Decyzja wydania wszystkich dokumentów wytworzonych przez Nuncjaturę i do niej adresowanych, od nuncjusza Zacharia Ferreri z roku 1519 do Filippo Cortesi w okresie II wojny światowej, jest równocześnie doniosłym zadaniem, które – jak zaznaczył bp J. Kopic – należy traktować jako ważną powinność moralną.

Drugi wykład wygłoszony przez prof. Jerzego Wyrozumskiego: *Programma editoriale degli Atti della Nunziatura Apostolica in Polonia*, zawierał szczegółowe omówienie dotychczasowych starań zmierzających do publikacji akt nuncjatur apostolskich w Polsce od pamiętnych ekspedycji rzymskich Polskiej Akademii Umiejętności z Krakowa rozpoczętych w 1886 r. po najnowsze plany wydawnicze realizowane przez Polski Instytut Historyczny w Rzymie i Fundację Lanckorońskich z Brzezia w porozumieniu z odrodzoną PAU.

Ostatni z serii referatów traktujących o publikacji źródeł z Nuncjatury Polskiej został przedstawiony przez wybitnego znawcę przedmiotu o. prof. Piotra Bleta: *I volumi degli Atti della Nunziatura Apostolica in Polonia editi dalla Fondazione Lanckoroński*. Referent ocenił program wydawniczy oraz charakter pierwszych pięciu tomów serii *Acta Nuntiaturae Poloniae* opublikowanych w latach 1990–1994. Referent zauważył, że zgodnie ze słowami jednego z wysłanników papieża w Polsce z XVIII w. *Nuncjatura polska była ze względu na rangę równą tym najbardziej zaszczytnym, z powodu ogromu zadań nie mniej ważna od innych, ale z racji trudności negocjacyjnych traktowana była jako bardziej uciążliwa od wszystkich innych funkcji, które Stolica Apostolska powierzała swoim prałatom*. Na przykładzie woluminu poświęconego misji nuncjusza Vincentiusa Lauro (1572–1578) dowodził, że publikacja *Acta Nuntiaturae Poloniae* jest nie tylko wartościowa dla historii Polski ale również dla całej kultury zachodniej, ze względu na swoje aspekty polityczne, społeczne i religijne.

Druga grupa referatów dotyczyła kontaktów Polski ze Stolicą Apostolską na przestrzeni dziejów oraz była związana z działalnością nuncjusza Achille Rattiego. Otworzył ją odczyt prof. Marco Jačova: *La Santa Sede e la Polonia da Clemente VIII a Innocenzo XII*. Re-

ferent analizował stosunki Rzeczypospolitej szlacheckiej ze Stolicą Świętą w okresie dwu wielkich wojen toczonych w latach 1593–1606 i 1683–1699 między imperium ottomańskim a mocarstwami europejskimi. Prelegent wykazał, że Polska nie była dla papieżstwa łatwym do zjednania sojusznikiem przeciw Turcji, zwłaszcza gdy w grę wchodziła współpraca z Habsburgami, i zawsze kierowała się własnym dobrze pojętym interesem politycznym.

Redaktor naukowy prezentowanego woluminu dokumentów ks. prof. Stanisław Wilk przedstawił szczegółowo okoliczności mianowania Achille Rattiego wizytatorem apostolskim na ziemiach polskich pod koniec kwietnia 1918 r. oraz najważniejsze etapy jego działalności jako nuncjusza w Polsce: *Achille Ratti – Visitatore Apostolico e Nunzio in Polonia 1918–1921*. O wysłaniu raprezentanta Stolicy Apostolskiej do Warszawy przez papieża Benedykta XV zadecydowała w głównej mierze prośba jednego z trzech członków Rady Regencyjnej – kard. Aleksandra Kakowskiego oraz zmiany, które zaistniały po upadku caratu na terenie byłego imperium rosyjskiego. W pierwszym okresie sprawowania swych funkcji w Polsce Ratti był jednocześnie wizytatorem apostolskim na tereny Rosji, Ukrainy i Finlandii. Strefą jego aktywności dyplomatycznej i religijnej – na co zwrócił uwagę ks. prof. Wilk – był więc cały ogromny obszar Europy Środkowo-Wschodniej w okresie narodzin nowych państw. Referent wspominał o dużym autorytecie jakim się cieszył Ratti dzięki bohaterskiej postawie w czasie zagrożenia Warszawy przez bolszewików, kiedy to jako jeden z nielicznych dyplomatów pozostał w stolicy dodając ducha obrońcom, oraz o kontrowersyjnej pozycji przyjętej podczas akcji plebiscytowej, która oznaczała zarazem kres jego popularności w Polsce. Ta ostatnia kwestia – sugerował Prelegent – powinna zostać należycie wyjaśniona w trakcie publikacji kolejnych woluminów poświęconych nuncjaturze Rattiego.

Ostatni referat wygłosił prof. Alberto Monticone: *La Santa Sede e la Rinascità dello Stato Polacco 1917–1919*. Referent skoncentrował się na koncepcjach politycznych Stolicy Apostolskiej a w szczególności papieża Benedykta XV wobec odrodzenia Państwa Polskiego i innych krajów Europy Środkowej. Działający od początku wojny przy Stolicy Apostolskiej urząd do spraw jeńców wojennych pozwolił papieżowi po raz pierwszy zetknąć się z rzeczywistością terytoriów polskich okupowanych przez wojujące mocarstwa. Na tej płaszczyźnie rozwijała się akcja humanitarna Benedykta XV, a jej punktem kulminacyjnym była głośna nota z 1 sierpnia 1917 r., w której papież nawoływał do zaprzestania przelewu krwi. W dokumencie

tym papież oświetlił wiekową historię opresji i niesprawiedliwości jakiej doznał naród polski oraz zwracał się z apelem o rekompensatę tych cierpień nie tylko zwykłym współczuciem opinii publicznej Europy ale konkretnym działaniem. W ten sposób głos Watykanu stał się jednym z pierwszych motywów etycznych i politycznych do sprawiedliwego uregulowania problemu polskiego w obliczu przyszłego pokoju w Europie. A. Monticone uwypuklił ponadto religijny charakter misji Rattiego, ważny przede wszystkim w stosunku do rządu niemieckiego, który do końca nie chciał uznać rewindykacyjnych żądań Polaków dotyczących niektórych spornych obszarów. Pod tym względem obecność wysłannika papieża, właśnie w funkcji wizytatora apostolskiego, mogła być bardziej skuteczna niż rola nuncjusza — dyplomaty. Skierowanie Rattiego do Polski oznaczało wysłanie duchownego obeznanego z historią i kulturą, na której opierały się tradycje i nadzieje Kościoła oraz narodu polskiego.

Konferencję zakończyła dyrektor Instytutu Kultury Polskiej w Rzymie Elżbieta Jogalla, goszcząca uczestników sesji, dziękując wszystkim za aktywny udział w sympozjum.